

Les bases de dades de col·leccions de museus: una revisió terminològica per a la recol·lecció eficaç d'informació¹

ANNA JOAN CASADEMONT

Université de Mont-real

Museu del Joguet de Catalunya (Figueres)

anna.mjc@gmail.cat

Doctora en Ciències del Llenguatge

i Lingüística Aplicada (Universitat Pompeu Fabra) i màster en Museologia

(Universitat del Quebec a Mont-real). A part de treballar com a traductora

i intèrpret, exerceix, a la Universitat de Mont-real, com a docent en el

programa de màster de Museologia (Inventari i Tractament de Dades) i

en el Departament de Lingüística i Traducció (Terminologia i Política

Lingüística del Quebec). També és col·laboradora i docent en

llengua catalana a la Mediateca d'Estudis Catalans de la mateixa

universitat.

Resum

La recol·lecció eficaç d'informació en les bases de dades de col·leccions de museus és essencial en el dia a dia de les pràctiques museogràfiques. Una aproximació terminològica d'orientació lingüística, que té en compte les necessitats dels usuaris reals de l'àmbit, podria establir les bases per a un producte encara més útil i coherent per als documentalistes de col·leccions, així com per a les persones que consulten puntualment aquests tipus de bancs de dades.

PARAULES CLAU: terminologia d'orientació lingüística; pràctiques museogràfiques; documentació de col·leccions; usuaris; recuperació d'informació

Abstract

Databases of Museum Collections: a Terminological Revision for an Efficient Information Gathering

The efficient compilation of information in the collection database of a museum is essential for the museographic practices on a daily basis. A linguistic-oriented terminological approach, bearing in mind the needs of the real users in the domain, could establish the foundations for a product that is even more useful and consistent for collection documentalists, as well as for other people consulting this kind of data banks.

KEYWORDS: language-oriented terminology; museographic practices; collection documentation; users; information retrieval

TERMINÀLIA 7 (2013): 17-25 · DOI: 10.2436/20.2503.01.48
Data de recepció: 07/06/2012. Data d'acceptació: 08/04/2013
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica) · <http://terminalia.iec.cat>

És indiscutible que el desenvolupament de les noves tecnologies, durant les darreres dècades del segle XX, ha suposat grans canvis en la manera com els experts aborden les seves disciplines científiques o les seves activitats aplicades. Les metodologies i les pràctiques terminogràfiques, tal com la documentació en general i la recerca en recuperació d'informació, en són exemples molt ben estudiats. Així doncs, nocions com *base de dades* (terminològica), *tipologia d'usuaris*, o *pertinença i precisió* no sonen estranyes als professionals d'aquests àmbits.

Altres àrees han trobat també utilitat al fet de poder emmagatzemar la informació de manera més sistemàtica i estructurada. Un exemple d'això seria la documentació de les col·leccions als museus. Tot i el gran avenç que suposa l'ús d'aquestes noves tecnologies en l'inventari dels objectes que formen part d'un museu, els resultats en la recuperació de la informació no són sempre els desitjats. Cal, doncs, tenir en compte certes especificitats i necessitats d'aquest tipus d'estructures d'informació, com els diversos tipus d'usuaris o gestors específics d'aquests bancs de dades, l'existència de variació que se'n deriva, el tipus d'informació tractada i l'ús que se'n vol fer, etc. Comprendre millor les característiques intrínseques d'aquestes bases de dades de col·leccions i introduir-hi tècniques terminogràfiques permetria, segons la nostra opinió, millorar l'experiència de l'usuari pel que fa a l'efectivitat de l'ús de les dades emmagatzemades.

Aquest article s'emmarca en una recerca més àmplia per millorar la guia metodològica existent per a la documentació de les col·leccions de la xarxa Info-Muse, de la Société des Musées Québécois (SMQ). Es tracta d'una proposta que detalla de manera raonada les eleccions que cal fer en el moment d'entrar les dades, sobretot pel que fa als camps on s'indica el tipus o categoria de l'objecte, i la seva denominació. Aquesta informació és important, d'una banda, perquè el seu contingut reflecteix la posició de cada objecte en el tesaurus que estructura la base de dades amb fins normalitzadors i, d'una altra, perquè es tracta dels camps més utilitzats pels usuaris que consulten bases de dades com la d'Info-Muse (SMQ, 1998, 2001).

Tot i que les conclusions que presentem en aquest article s'han obtingut a partir de les dades observades en aquesta estructura creada pels museus quebequesos, creiem que poden ser útils per comprendre altres bases de dades similars, com la que existeix per a les col·leccions dels museus catalans i, així doncs, entendre millor les etapes i el procés de documentació amb el qual treballen els professionals dels museus en general.

1 La documentació de col·leccions

En ciències de la informació, la documentació es considera com «el conjunt d'operacions i tècniques de

recollida i tractament d'informació, fetes de manera continuada i sistemàtica, que permeten de dur a terme les tasques de gestió de documents que descriu la cadena documental» (TERMCAT). La manera més típica de documentació és la utilitzada per les biblioteques amb l'objectiu d'oferir als usuaris la possibilitat de trobar una llista de documents que són possiblement apropiats per a llurs necessitats i també localitzar els documents desitjats en les instal·lacions bibliotecàries. En el cas de les biblioteques, les persones encarregades d'assegurar-ne l'eficàcia del sistema són un tipus de professionals habitualment específics, amb una formació concreta en documentació i biblioteconomia.

En l'àmbit de la museologia, la documentació és considerada normalment com una funció museística en si. Caouette (1997, p. XIV), per exemple, estableix les responsabilitats de la persona que denomina *arxiver de col·leccions* [«archiviste des collections»² en el text original]:

L'arxiver de col·leccions té la responsabilitat de constituir, de mantenir al dia i de desenvolupar el repertori central de les col·leccions; d'organitzar, d'actualitzar i de desenvolupar el patrimoni documental; d'assegurar la gestió de les reserves; de gestionar les col·leccions i, segons el cas, el servei.³

Entre aquestes responsabilitats, distingim tres tipus de tasques bàsiques vinculades a la documentació dels objectes: a) la documentació d'objectes susceptibles de formar part de la col·lecció per tal d'avaluar-ne aquesta possibilitat; b) la documentació d'objectes que formen part de la col·lecció, per tal de tenir-ne una informació bàsica i, alhora, poder-los localitzar o utilitzar quan sigui necessari, i c) la documentació com a recerca documental, per tal d'ampliar la informació dels objectes o d'un tema i per realitzar catàlegs, exposicions o altres tasques relacionades amb la difusió de col·leccions del museu.

La nostra recerca s'interessa particularment en el segon tipus esmentat aquí. L'inventari de les col·leccions és un element primordial per a una institució museística, perquè permet un coneixement exhaustiu de les col·leccions i, d'aquesta manera, contribueix a la creació i a la gestió eficaces de sistemes d'informació sobre les col·leccions, al control dels moviments d'objectes de les col·leccions, a l'ús òptim dels objectes de la col·lecció i de les reserves, al possible intercanvi eficaç de la informació en una xarxa d'institucions, etcètera (Caouette, 1997, p. 34).

Avui en dia, com en el cas de les biblioteques, la creació d'un inventari de col·leccions implica l'ús de bancs de dades cada cop més elaborats per respondre a un objectiu específic i els camps dels quals es creen per tal de facilitar al màxim possible l'entrada, la gestió i la consulta de les dades. Paral·lelament als programes informàtics, apareixen les guies d'ús. Aquests documents tracten sobre les convencions d'escriptu-

ra, sobre la presentació de dades, sobre l'establiment de zones obligatòries i opcionals, etc. Aquests bancs, així com també les seves guies d'ús, tenen l'objectiu de recuperar òptimament la informació de les nostres dades. Tot i això, la realitat museística, a diferència de les biblioteques, fa que la formació prèvia dels usuaris que nodreixen el banc de dades d'un museu sigui ben heterogènia i, en conseqüència, la manera amb la qual cadascú considerarà l'objecte i la base de dades podrà ser molt diferent.

2 La recuperació d'informació

De manera general, recuperar informació implica «trobar material (normalment documents) de naturalesa no estructurada (habitualment text) que satisfà una necessitat d'informació a l'interior de grans col·leccions (normalment emmagatzemades en ordinadors)» (Manning, Raghavan i Schütze, 2008, p. 1).

Podem classificar els sistemes de recuperació d'informació segons l'escala en la qual operen. Trobem, d'una banda, la consulta al web (com Google), d'una altra la recuperació d'informació personal (com els cercadors de correus electrònics en els programes de gestió de correus o els detectors de correu no desitjat) i, entre les dues, les que anomenem consultes d'àmbit específic, institucional o d'empresa (com la documentació informatitzada de col·leccions, ja sigui d'una sola institució o d'una xarxa de museus).

Dit això, la utilitat de les dades del banc de col·leccions d'un museu es fa evident en tres situacions o contextos: a) en la major part de tasques museístiques internes en el moment de preparar exposicions, catàlegs o carpetes pedagògiques, b) en tasques externes, amb l'accés a la informació de les col·leccions per part d'especialistes o del públic en general, com per exemple en col·leccions en línia del Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC) o les exposicions virtuals del Musée Virtuel du Canada, i c), encara més externament a les institucions, establint xarxes de bancs de dades de col·leccions de diferents museus com ara Museus en Línia de la Generalitat de Catalunya, la Xarxa Info-Muse de la Société des Musées Québécois, el portal Joconde amb les col·leccions dels museus de França, etcètera.

L'emergència d'aquest tipus de context en què es comparteixen dades (les xarxes) ha posat en relleu aspectes de documentació que desemboquen en noves problemàtiques de recuperació d'informació, ja que les tasques lligades a la creació d'aquests bancs xarxa demanen encara més homogeneïtat i coherència en les dades inserides i en la manera de presentar-les.

En termes de recuperació d'informació, els creadors de bancs voldran oferir el màxim de precisió i de pertinència en els resultats. És a dir, per tal que les consultes realitzades siguin productives i adequades, cal evitar, tant com sigui possible, trobar objectes que no siguin

pertinents en una recerca concreta (soroll) o que hi hagi un nombre d'objectes pertinents per a la recerca que la consulta a la base de dades no mostra als usuaris (silenci).

Així doncs, la definició de recuperació d'informació en sentit ampli proposada més amunt situa aquest domini en l'encreuament de les recerques sobre estructures de la llengua i recerques estrictament matemàtiques de càlculs de probabilitat.

No es tracta aquí de considerar en detall la part matemàtica de la disciplina, sinó de considerar-ne directament els resultats aplicats, com les fonts de recuperació d'informació més adequades en el marc de la documentació de col·leccions d'una institució museística.

Els usuaris que construeixen les bases de dades de col·leccions museístiques, és a dir, els qui documenten els objectes, saben què necessiten i són conscients de la importància de la documentació coherent i homogènia per tal que les bases de dades siguin útils. Tal com diu Horie (1990, p. 467), «com les resines d'epòxid, les anàlisis químiques, les mesures d'oxidació o els metres, la terminologia també és una eina per al conservador o l'arxiver de col·leccions».

Ja fa més de dues dècades, aquest mateix autor remarcava en els seus treballs la necessitat d'estandardització, sense oblidar, però, les diverses tipologies d'usuaris potencials de les bases de dades. La importància que els professionals dels museus donen a les problemàtiques de la recuperació d'informació en les xarxes de museus (bases de dades d'un museu, bases de dades entre diferents museus que utilitzen la mateixa llengua, i bases de dades on el plurilingüisme és un fet) fa evident la consciència que aquests professionals tenen de la importància de les pràctiques documentals informatitzades en el funcionament global de les institucions museístiques.

Aquestes reflexions sobre la importància de la classificació i de l'estandardització en l'inventari de les col·leccions formen part també de la teoria i de la pràctica dels professionals dels museus al Quebec i al Canadà (Bergeron, 1996, p. 32):

En la perspectiva de la mundialització dels intercanvis i de la circulació de la informació en les autopistes electròniques, sembla que ha arribat el moment d'estibar la museologia a un enfocament científic, sigui el que sigui el sistema escollit per al conjunt dels museus quebequesos i canadencs.

3 Les pràctiques museogràfiques i l'interès per l'adequació de les bases de dades

Així doncs, veiem que els professionals dels museus, per mitjà de la pràctica que exerceixen, s'adonen de la importància de la sistematicitat i intenten crear eines i estructures per a afavorir-la. Les diverses obres realit-

zades pel Réseau Canadien d'Information sur le Patrimoine (RCIP 'Xarxa Canadenca d'Informació sobre el Patrimoni') i per la SMQ demostren la importància que es dona a la documentació de col·leccions dins de la disciplina i la voluntat de resoldre problemes reals o de proposar metodologies per a les pràctiques professionals.

La utilitat de les normes en el vocabulari, com els tesaurus, els bancs terminogràfics i els sistemes de classificació, poden facilitar la catalogació i l'extracció en les col·leccions de museus, ja que permeten a un catalogador:

[...] trobar el terme precís per descriure un objecte; assegurar la utilització uniforme de la terminologia i de les categories per a la catalogació; establir un vincle entre les dades sobre les col·leccions d'un museu i riques fonts autoritzades; proveir un context per a la terminologia utilitzada en les fitxes de museus (per exemple, vincles a termes genèrics, específics o connexes); extreure més fàcilment de manera automatitzada o manual les fitxes. (Réseau Canadien d'Information sur le Patrimoine, 2010)

En aquest context, generalment allò que s'espera d'un tesaurus és que doni sinònims, termes genèrics i específics, i termes preferents per als conceptes. Alguns tesaurus presenten, també, notes sobre l'abast dels termes per tal d'informar els catalogadors sobre el significat precís i l'ús dels conceptes presents en el tesaurus (Réseau Canadien d'Information sur le Patrimoine, 2010).

Contràriament a les altres propostes, com els diccionaris i els vocabularis produïts per l'Office Québécois de la Langue Française (OQLF), l'enfocament nocional no hi apareix i la contextualització es fa a partir d'un enfocament etnogràfic. En altres paraules, l'estructura de classificació no es troba constituïda a partir d'un concepte sinó d'un objecte. L'enfocament de Parcs Canada i que adoptà l'RCIP, que pren els objectes de les col·leccions com a punt de partida, se centraria a situar, en una categoria definida, elements de la mateixa naturalesa, i constituïria un banc terminogràfic molt important. Aquest enfocament es basa en el sistema de catalogació Chenhall⁴ per a la classificació d'objectes, de gran abast internacional i que es fonamenta en el principi de la funció primera de l'objecte.⁵

Cal destacar aquí dues obres vinculades a les classificacions adoptades per l'RCIP. Es tracta de l'obra editada pel Service Canadien des Parcs l'any 1992, *Le système de classification des col·leccions historiques du Service canadien des parcs*, així com la publicació posterior del *Dictionnaire descriptif et visuel d'objets présentés selon le Système de classification des col·leccions historiques de Parcs Canada* (Bernard, 1997), la versió actualitzada de la qual es pot consultar en línia al web de l'RCIP:

El projecte del *Dictionnaire* és una eina per al SIO (sistema d'informatització d'objectes) que és de fet el banc de

dades de fitxes per als objectes de la col·lecció de Parcs Canada. Aquest sistema es troba al servei dels catalogadors i dels investigadors per a ús intern. El projecte del *Dictionnaire* dona suport a aquest sistema que posseeix la seva pròpia fitxa d'introducció de dades. A més de la validació terminològica de la base de dades, el projecte del *Dictionnaire* permet validar la llista de materials que els catalogadors poden utilitzar, i preparar un sistema de classificació per a les tècniques de fabricació. Aquestes dues eines, a més del *Dictionnaire*, ajuden les persones que han d'entrar dades al sistema i permeten als usuaris (conservadors, institucions que demanen objectes en préstec o restauradors) referir-se a un sistema que és més coherent i sistemàtic. (Tremblay, converses febrer 2011)

En el marc de la Société des Musées Québécois, cal considerar el sistema de classificació d'Info-Muse:

El sistema de classificació d'Info-Muse per als museus d'etnologia, d'història i d'arqueologia històrica està en gran mesura inspirat en el sistema de classificació de col·leccions de Parcs Canada, que al seu torn es basa en part en *The Revised Nomenclature for Museum Cataloging*. Aquest sistema és fruit de la col·laboració entre Parcs Canada, el Musée de la Civilisation i la Société des Musées Québécois. La definició dels termes prové en gran part del document de Parcs Canada. (Tremblay, converses febrer 2011)

L'objectiu d'aquest sistema de classificació és agrupar els objectes d'una col·lecció tenint en compte la seva funció principal, és a dir, la funció d'origen. Aquí trobem els nivells, de més general a més detallat (categoria, subcategoria i nom de l'objecte), que proposen «una organització lògica i significativa de la informació sobre la identificació dels objectes» (Société des Musées Québécois, 1998, 2001). Tot i això, per tal que l'eficàcia de la recuperació d'informació sigui òptima, l'ús de termes normalitzats per a designar els objectes és primordial.

Una part de l'obra *Comment documenter vos collections? Le guide de documentation du Réseau Info-Muse* (Simard, 1992) s'ocupa precisament de la classificació dels museus d'etnologia, d'història i d'arqueologia històrica, d'una banda, i dels de belles arts i arts decoratives, de l'altra. La guia ofereix una definició de cada categoria i subcategoria.

La SMQ ha establert també, des de 2006, un tesaurus il·lustrat de noms d'objectes per a la base de dades Info-Muse, que agrupa el conjunt de museus quebequesos. Aquest tesaurus s'inspira en la proposta feta per Parcs Canada, en el marc del seu sistema de classificació, en el fet que presenta les denominacions en francès i en anglès (Bernard, 1997).

Tot i els esforços realitzats, una avaluació dels resultats obtinguts mostra que, en el moment d'enfaixar-se en les guies d'entrada de dades o els tesaurus existents, els usuaris confrontats amb l'objecte no ho tenen encara tan fàcil. Com demostra el pri-

mer intent de llista proposat per Marie-Ève Marchand (2008), és possible detectar diferents tendències problemàtiques per a la recuperació d'informació com els solapaments en l'ús de certs termes, la proliferació de sinònims i la dificultat, a vegades, d'assignació de categories del tesaurus (per exemple, per a «Objectes de comunicació» i «Objectes de recreació») en la mateixa xarxa Info-Muse. En efecte, com en el cas dels termes, els àmbits de les ciències humanes i socials presenten dificultats més elevades de definició o de denominació respecte a les peces de museus que formen part de l'àmbit de les ciències naturals (les classificacions en zoologia serien un exemple de compartimentació clara).

En l'àmbit general d'aquesta recerca, entre 2009 i 2010 es van realitzar una sèrie d'informes d'avaluació terminològica de les dades entrades a Info-Muse pel que fa a diversos àmbits de les ciències humanes. És a partir d'aquests diferents informes que la recerca proposava una millora en la guia metodològica sobretot per als camps de «Tipus de l'objecte» i de «Nom de l'objecte».

4 La terminologia d'orientació lingüística

La perspectiva terminològica utilitzada en aquesta recerca és comunicativa i lingüística. Es tracta de la teoria comunicativa de la terminologia (Cabré, 1999), segons la qual «el caràcter del terme no es produeix *per se*, sinó segons l'ús d'una unitat lèxica en un context expressiu i situacional determinat» (Cabré, 1999, p. 103).

A partir d'una perspectiva com aquesta, la variació no pot reduir-se al tractament de les variants ortogràfiques o lèxiques ni ser representada en vocabularis especialitzats com un problema sense importància (contradient la univocitat desitjada), sinó que més aviat ha de guiar el disseny del mateix producte terminològic, en el nostre cas una base de dades que documenta els objectes dels museus. Segons aquesta perspectiva, els sistemes de classificació que representen diversos àmbits d'especialitat esdevenen, doncs, més flexibles (Joan Casademont i Lorente, 2005, p. 3):

Així doncs, el contingut d'un terme, sempre simultani a la forma, no és mai absolut, sinó relatiu segon l'àmbit i la situació d'ús. El valor d'un terme depèn de la seva posició en l'estructura conceptual d'una matèria (ordre resultant de la relació entre els conceptes d'un mateix àmbit d'especialitat).

Una estructura coherent subjacent a un banc de dades constitueix els fonaments de l'estructura de dades que s'hi recullen i permet als usuaris d'aquest banc de dades d'obtenir resultats pertinents quan realitzen cerques. Diversos tipus d'estructuracions cognitives són possibles: les classificacions temàtiques (com en

els àmbits i els subàmbits que permeten classificar documents en les biblioteques), les representacions conceptuals (que mostren l'organització del coneixement en un àmbit: insectes → paleòpters → polineòpters → ortòpters → saltamartins), les relacions lexicosemàntiques clàssiques (especialment les relacions taxonòmiques, el tipus més conegut de les quals serien les ontologies, que inclouen la hiperonímia i la hiponímia, la sinonímia, l'antonímia i les relacions meronímiques), altres relacions lexicosemàntiques (com la derivació sintàctica), la combinatòria i classe de termes, i les relacions interlingüístiques.

La presentació de l'estructuració de la informació que es gestiona amb una base de dades es realitza bàsicament des d'un punt de vista lingüístic, per mitjà dels tesaurus, que ajuden a aquesta estructuració no només mitjançant paraules clau, sinó també amb una sistematització del llenguatge utilitzat en el moment de l'entrada de dades:

Si, des del punt de vista estructural, un tesaurus és un llenguatge documental, des d'un punt de vista funcional, es tracta d'un instrument de control destinat a eliminar les ambigüitats del llenguatge natural, i que explota una llista exclusiva de termes que cal utilitzar obligatòriament per a la caracterització del contingut dels documents que cal analitzar, registrar, indexar i classificar. (OQLF, nota en la fitxa *tesaurus*)

Assumim, doncs, el fet que els diferents usuaris podran tenir dubtes o diversos punts de vista pel que fa a certes informacions de l'objecte segons la perspectiva amb la qual el consideren. Aquesta perspectiva estarà condicionada per la formació professional de l'usuari constructor, per la disciplina en la qual l'objecte se situa, el mandat o les missions del museu que el conserva, etcètera.

Subsegüentment, considerar la teoria comunicativa de la terminologia (TCT) permet tractar els termes utilitzats (en els camps «Tipus de l'objecte» i «Nom de l'objecte» de la base de dades) com a elements de la llengua. Així doncs, en podem tractar la variació, al seu torn, com un cas de llengua general. És en aquesta òptica que és molt interessant l'obra de Gaudin (2000), que s'interessa sobretot per la polisèmia i, de manera més reduïda, per la sinonímia.

De la mateixa manera, en el marc de la TCT, els treballs de Freixa (2003) sobre la variació denominativa, així com els d'Adelstein (2007) sobre la polisèmia de les unitats lèxiques i el sentit especialitzat, poden ser essencials per la forma amb què tracten els fenòmens reals de variació que es produeixen en la realitat i que poden afectar les denominacions que els documentalistes decideixen utilitzar per a descriure els objectes de les seves col·leccions.

Pel que fa a la part aplicada, en el marc de la terminològica i, doncs, en l'àmbit de la lingüística informàtica, L'Homme (2004) proposa considerar la terminologia

i les seves aplicacions a partir dels productes informàtics que se'n poden derivar. Les bases de dades serien el suport informàtic tradicional utilitzat per a l'emmagatzematge i la gestió de les informacions, i el seu sistema de gestió formaria part d'un sistema d'organització de dades en context «restringit», és a dir, limitant-se als camps de la base i als seus continguts (L'Homme, 2004, p. 230).

Cal preguntar-se, però, quin tipus de banc d'informacions seria l'adequat per als nostres objectius: un model general multitasques i multiusuaris (amb diferents nivells de recerca segons la tipologia d'usuaris), un model maximalista (amb totes les informacions potencialment útils per a qualsevol usuari), un model minimalista (amb només les dades útils per a l'usuari específic determinat), un model normalitzat (en què l'estructura de les entrades, així com la terminologia dels camps, és més o menys controlada), etcètera (Gouadec, 1992).

No podem oblidar tampoc la incidència de la normalització en dos nivells en el procés de digitalització de les dades (Guyon, 1992, p. 192): la normalització lingüística (recomanació o obligació d'ús d'un terme o d'un altre) i la normalització dels formats terminogràfics i informàtics (intervenció en el domini de la sistematització de les dades recollides).

5 Els usuaris reals i la variació

Si seguim el principi d'adequació a l'usuari d'un producte terminogràfic, tal com proposa la TCT, és important tenir en compte que n'existeixen diferents tipus, segons la relació que tenen amb una base de dades de col·leccions. Així doncs, segons la seva aportació en el conjunt de l'estructura d'un banc de dades de col·leccions, podem distingir els usuaris constructors i els usuaris consultatius.⁶

Vegem-ne a continuació un esquema:

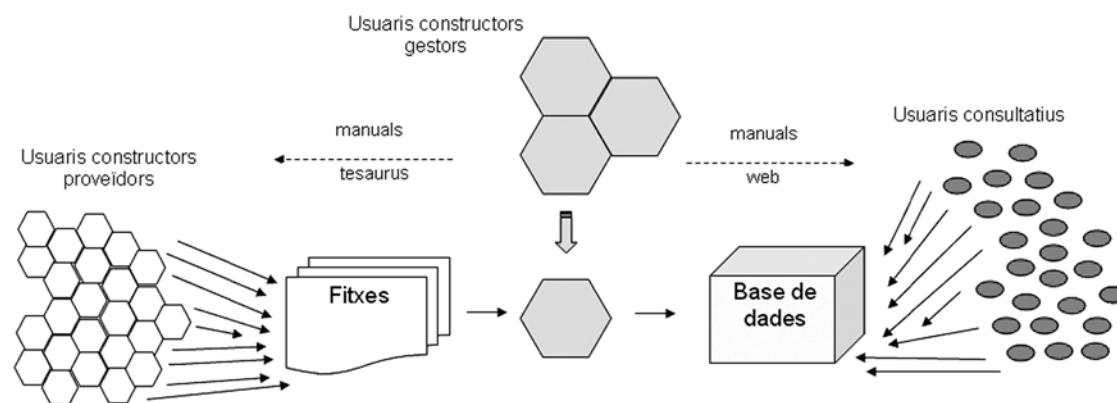

FIGURA 1. Tipus d'usuaris per a una base de dades d'una xarxa museística

Pel que fa als usuaris constructors, podem distingir-ne dos subgrups: trobem els que s'encarreguen de l'entrada de dades com a tal (els anomenarem aquí proveïdors) i els que estableixen l'estructura de la base de dades i s'encarreguen de recollir totes les informacions rebudes de manera més o menys automatitzada (els anomenarem aquí gestors).

Els usuaris constructors proveïdors, en el dia a dia dels museus, conformen un grup molt heterogeni. Aquest fet, tot i tenir un vessant enriquidor, pot provocar dificultats a l'hora de sistematitzar el tractament de les dades. Així doncs, cal tenir en compte la realitat museística i considerar els possibles elements de conflicte per tal d'assegurar que els usuaris constructors proveïdors tenen tots els recursos necessaris per realitzar la seva feina de manera eficient. Malauradament, molts dels aspectes que influenciaran el producte que els constructors proveïdors poden oferir a un museu no es troben relacionats amb la importància que cada centre atorga a l'inventari de les seves col·leccions, sinó als recursos econòmics i humans que hi pot dedicar.

Així doncs, com ja apuntàvem, ens trobem amb casos en què la documentació o inventari de col·leccions no necessàriament és feta sempre per la mateixa persona o és feta per persones procedents de diferents branques de formació (especialistes de l'àmbit, documentalistes, terminòlegs, etc.). Alhora hi ha centres que no es poden permetre tasques de documentació permanents i que han de realitzar-les de manera esporàdica segons l'obtenció de subvencions específiques per al tema. Els diferents tipus de col·leccions presenten també diversos nivells de complexitat de documentació segons si existeixen o no vocabularis terminològics normalitzats sobre l'àmbit tractat o segons si es tracta d'objectes pertanyents a àmbits d'estructures conceptuals més o menys compartimentades (noms científics d'espècies vegetals envers noms d'eines populars del camp, per exemple). Finalment, cada museu pot considerar importants, per al seu funcionament o per a

les seves relacions interinstitucionals, certs tipus d'informació més que no pas d'altres, segons la missió del centre, la classe d'objecte, les informacions que vol compartir públicament o amb altres centres col·laboradors, etcètera.

És evident, doncs, que assolir una bona sistematització en les fitxes d'inventari d'una col·lecció no és tan fàcil, i que el problema es fa encara més gran quan volem reunir la informació de diverses col·leccions en un únic banc de dades comú.

Quant als usuaris constructors gestors de les dades (especialistes en lingüística, en informàtica, en museologia i/o en els diversos àmbits als quals pertanyen els objectes documentats), recau sobre ells el pes més important per coordinar totes les dades obtingudes i assegurar-se que una base de dades de col·leccions permet als usuaris que la consulten recuperar la informació desitjada.

Moltes de les situacions restrictives que acabem d'enumerar per als usuaris constructors proveïdors també afecten els gestors, que han d'intentar oferir un producte al màxim d'eficaç amb les dades que els arriben i els recursos tecnològics de què disposen. Aquí, podem trobar-nos, també, amb diversos tipus de situacions:

- L'usuari proveïdor i l'usuari gestor són una mateixa persona: aquest cas era molt més habitual en l'època en què la documentació de les col·leccions no es trobava informatitzada.
- L'usuari proveïdor utilitza un programa creat més o menys *ad hoc* per a la documentació de les col·leccions d'un centre (programes generals de tractament de bases de dades, específics d'inventari o arxivística, o específicament creats per a la documentació d'objectes d'un museu).
- L'usuari proveïdor utilitza un programa específicament creat per a la documentació d'objectes dins el marc d'una xarxa amb l'objectiu de permetre compartir les dades entre diferents museus i amb el públic en general.

En qualsevol d'aquests casos, ja sigui de forma més o menys complexa segons el tipus de bancs de dades de col·leccions, els usuaris gestors no només han de preveure l'estructura de la base de dades, sinó també preveure a) les possibles dificultats i asistematicitats amb les quals hauran d'enfrontar-se els usuaris proveïdors en el moment de crear les fitxes dels objectes (per a això caldrà establir manuals i tesaurus eficaços), i b) les possibles necessitats i formes de recerca dels usuaris que consultaran el producte resultant (per a això caldrà establir manuals i interfícies web amigables).

Si considerem un banc de dades informatitzat, podem distingir, doncs, dos tipus de documents de treball per als usuaris constructors: totes les fitxes d'objectes de col·lecció (procedents d'un sol centre o dels diferents museus d'una xarxa i, doncs, realitzades per un gran nombre d'usuaris constructors proveïdors) i les possibles guies de normalització que un centre pot

adoptar com a model i que poden tenir en compte els noms d'objecte, els sinònims, els tipus d'objecte, les definicions, etc. Aquests usuaris reben el primer tipus de documents i creen el segon. En els casos de xarxes de museus, aquests documents són creats sovint per comitès específics encarregats de l'elaboració i de la gestió de la xarxa.

Finalment, si considerem els usuaris consultius, es tracta d'un públic molt ampli i pel qual l'ús de la base de dades pot ser molt variat. Aquests usuaris consultius actuen normalment sobre el conjunt resultant del treball dels usuaris constructors, és a dir, sobre la interfície de consulta (on desemboquen el contingut i l'estructura) i se serveixen de les guies de consulta i d'ús de la interfície, si n'hi ha.

6 Conclusions

Hem vist que una de les necessitats importants dels museus és una documentació eficaç de les col·leccions, per així assolir una recuperació d'informació amb bones prestacions. Tot i això, no sembla que hi hagi vincles clars entre les diferents propostes museogràfiques, terminològiques i de recuperació de la informació, sinó que cadascuna sembla trobar-se bàsicament ancorada en el seu àmbit.

Els diferents estudis observats en el marc de les pràctiques museogràfiques són el reflex d'una preocupació dels professionals dels museus per a la millora dels recursos que tenen al seu abast: s'identifiquen problemes, i fins i tot es prenen decisions amb l'objectiu de resoldre'ls o d'esquivar-los. Tot i això, això no es fa basant-se necessàriament en una teoria terminològica. És per això que els resultats d'aquests enfocaments, tot i poder ser útils per a casos concrets, no permeten extrapolar les solucions a casos més generals i sovint són només solucions *ad hoc* o a les quals no s'ha donat la importància que mereixien.

Alhora, no sembla que existeixin estudis avançats en terminologia que tinguin en compte la complexitat intrínseca de la documentació de col·leccions, com una estructuració terminològica i de tesaurus que hagi de considerar no només els termes (significat i denominació), sinó també els objectes reals com a elements de partida. En el cas dels vocabularis terminològics o tesaurus, els usuaris consulten sobretot els termes per poder expressar-se correctament en un àmbit d'especialitat concret, és a dir, en el món real. En el cas de les bases de dades de col·leccions, els usuaris cerquen principalment objectes museístics que compleixin les condicions que desitgen (i que cal que s'explicitin a partir de termes).

Pel que fa a la recuperació d'informació, les observacions dutes a terme per Horie (1990) subratllaven el tipus de fonts de consulta susceptible d'interessar els professionals dels museus. La idea de l'estandardització apareixia fins i tot a partir d'aquestes reflexions.

Tot i això, l'establiment de bases raonades que donaven lloc a recursos similars als desitjats no és un fet, ja que els museòlegs es troben massa sovint desproveïts de reflexions i d'eines terminològiques que els podrien ajudar.

Així doncs, assolir una base de dades de col·leccions eficaç i útil per a les institucions museístiques implica ser més conscients de les disciplines que són pertinents per al procés de documentació, considerar els diferents tipus d'usuaris que hi interactuen i, en conseqüència, conèixer-ne les especificitats.

Així doncs, considerem que una millor sistematicitat i especificació de la guia metodològica per als usuaris constructors proveïdors, que entren dades, permetria, al seu torn, una millor satisfacció per part dels usuaris consultius pel que fa a la base de dades, ja sigui gràcies a una guia d'usuari més detallada per a la recerca en la base de dades o per uns resultats de la recerca més satisfactoris. De manera similar, una bona estructuració de l'esquelet de la base de dades per part dels usuaris constructors gestors pot beneficiar la qualitat dels resultats obtinguts per part dels usuaris consultius. En resum, hem vist que els usuaris constructors gestors

tenen un paper molt important en el tema, ja que no només s'encarreguen d'estructurar i de gestionar la base de dades, sinó també de fer de pont entre els usuaris que entren les dades i els usuaris que les consulten. És des de la posició privilegiada intermèdia en què es troben els usuaris consultors gestors que es poden fer propostes realment eficaces de manuals, tesaurus i instruccions de consulta de la interfície de la base de dades. Però per a això caldrà tenir en compte les característiques específiques dels usuaris a qui les instruccions van destinades, així com el fet que els dubtes, les ambigüitats i les variacions apareixeran tard o d'hora, en el moment de descriure un objecte, per més que els nostres tesaurus i manuals intentin resoldre'ls al màxim. Assumir que aquests fenòmens formen part de la realitat museística, de la mateixa manera que formen part de la terminologia, no significa llançar la tovallola, sinó plantejar-se noves estratègies, noves especificacions per als manuals per tal que qui hagi de treballar en aquest àmbit se senti més còmode amb la feina que realitza i, alhora, el tractament informatitzat de les dades sigui sistemàtic, coherent i més útil per als professionals dels museus. ✿

Bibliografia

- ADELSTEIN, Andreína (2007). *Unidad léxica y significado especializado: modelo de representación a partir del nombre relacional «madre»*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada.
- BERGERON, Yves (1996). «Les systèmes de classification et l'informatisation des collections: enjeux et dérives». *Revue d'Histoire de la Culture Matérielle* [Ottawa: Musée National des Sciences et de la Technologie], núm. 43.
- BERNARD, Louise (ed.) (1997). *Dictionnaire descriptif et visuel d'objets présenté selon le Système de classification des collections historiques de Parcs Canada*. Ottawa: Parcs Canada; v. ill. Versió actualitzada en línia a: <<http://www.pro.rcip-chin.gc.ca/bd-dl/dvp-pvd-fra.jsp>>.
- CABRÉ, M. Teresa (1999). *La terminología: representación y comunicación: elementos para una teoría de base comunicativa y otros artículos*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada. (Documenta Universitaria).
- CABRÉ, M. Teresa (2000). «Do we need an autonomous theory of terms?». *Terminology* 5(1). Amsterdam John Benjamins, p. 5-19.
- CAOUILLE, Michel (1997). *Analyse de la profession d'archiviste des col·leccions*. Mont-real: Société Québécoise de Développement de la Main-d'œuvre; Société des Musées Québécois.
- FREIXA, Judit (2003). *La variació terminològica: anàlisi de la variació denominativa en textos de diferent grau d'especialització de l'àrea de medi ambient*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada.
- GAUDIN, François (2000). «Les termes ont-ils de propriétés extrinsèques?». A: BEJOINT, Henri; THOIRON, Philippe (2000). *Le sens en terminologie*. Lyon: Presses Universitaires Lyon.
- GOUADEC, Daniel (1992). «Terminologie – Modèles de mise en place: postulats et objectifs ». A: GOUADEC, Daniel (ed.) (1992). *Terminologie & Terminotique. Outils, modèles et méthodes. Actes de la 1ère Université d'Automne en Terminologie*. Paris: La Maison du Dictionnaire, p. 55-66.
- GUYON, Anne (1992). «Terminologie – Normalisation – Interventions et Aménagement: La Délégation à l'Information Scientifique et Technique (DIST)». A: GOUADEC, Daniel (ed.) (1992). *Terminologie & Terminotique. Outils, modèles et méthodes. Actes de la 1ère Université d'Automne en Terminologie*. Paris: La Maison du Dictionnaire.
- HORIE, Charles Velson (1990). «Industrial Standards of Terminology for Conservation». A: ROBERTS, Andrew (ed.) (1990). *Terminology for Museums. Proceedings of an International Conference held in Cambridge, England, 21-24 September 1988*. Regne Unit: The Museum Documentation Association, Getty Grant Program.

- JOAN CASADEMONT, Anna; LORENTE, Mercè (2005). «Variation sémantique dans un vocabulaire lié au monde des musées: multilinguisme et déséquilibre». A: *Conférence du Groupe de Terminologie et Intelligence Artificielle (TIA-2005)*. Rouen: Groupe de Terminologie et Intelligence Artificielle, p. 3. També en línia a: <<http://www.upf.edu/pdi/dtf/anna.joan/docums/tia2005.pdf>>.
- L'HOMME, Marie-Claude (2004). *La terminologie: principes et techniques*. Mont-real: Les Presses de l'Université de Montréal.
- MANNING, Christopher D.; RAGHAVAN, Prabhakar; SCHÜTZE, Hinrich (2008). *Introduction to Information Retrieval*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 1. També en línia a: <<http://nlp.stanford.edu/IR-book/information-retrieval-book.html>> (2009).
- MARCHAND, Marie-Ève (2008). *Thésaurus illustré des noms d'objets tirés de la base de données Info-Muse: Objets de communication et Objet de récréation*. Mont-real. [Document intern]
- RÉSEAU CANADIEN D'INFORMATION SUR LE PATRIMOINE (2010). *Guide du RCIP sur les normes pour les musées*. Ottawa: RCIP; introducció. També en línia a: <http://www.pro.rcip-chin.gc.ca/normes-standards/guide_normes_musees-museum_standards_guide/index-fra.jsp>.
- RUGE, Angelika (dir.) (2008). *Référentiel Européen des Professions Muséales*. París; Berlín; Suïssa: ICTOP, ICOM. També en línia a: <http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/professions/rererentieldesprofessions.pdf>.
- SIMARD, Françoise (1992). *Comment documenter vos collections? Le guide de documentation du Réseau Info-Muse*. Mont-real: Société des Musées Québécois; 1 volume, feuilles mobiles. També en línia a: <<http://www.smq.qc.ca/publicsspec/guidesel/doccoll/fr/index.htm>>.
- SOCIÉTÉ DES MUSÉES QUÉBÉCOIS (1998, 2001). *Les systèmes de classification du Réseau Info-Muse: pourquoi et comment les utiliser?* Mont-real: SMQ. (Capsule Documentaire; 3). També en línia a: <<http://www.smq.qc.ca/publicsspec/references/infomuse/capsules/capsuleo3.php>>.
- SOCIÉTÉ DES MUSÉES QUÉBÉCOIS. *Le guide de documentation du Réseau Info-Muse* [en línia]: <<http://www.smq.qc.ca/publicsspec/guidesel/doccoll/fr/index.htm>> [consulta: hivern 2011].
- TERMCAT, CENTRE DE TERMINOLOGIA. *Cercaterm*. Documentació [en línia] <<http://www.termcat.cat/ca/Cercaterm>> [consulta: hivern 2012].

Notes

1. La dades presentades en aquest article formen part de la recerca de final de màster, finalista del Premi Roland-Arpin 2011 al millor treball de recerca de final de màster en museologia del Quebec.
2. Utilitzem aquí la forma que s'apropa més al títol proposat per a la professió al Quebec, *archiviste des collections*, segons els treballs de la Société des Musées Québécois i de la Société Québécoise de la Main-d'Œuvre de 1997. Pel que fa al document de referència europeu de 2008 publicat per l'ICOM (Ruge, 2008), a *Référentiel européen des professions muséales* es parla de *responsable des inventaires*, posició que es diferenciaria de *conservateur*, segons el document citat, en l'abast de les funcions que s'atorguen a cadascun dels llocs de treball esmentats. Ara bé, la realitat museística converteix aquestes propostes en orientatives, ja que les tasques i funcions de cada professió poden estar sobreposades, fer referència a un sol lloc de treball en certs museus, etc. En la major part de museus, doncs, hi trobarem un conservador, i el títol d'arxiver o responsable de les col·leccions apareixerà quan sigui útil especificar les tasques de certes persones en concret.
3. Totes les versions en català de citacions bibliogràfiques originals en altres idiomes són nostres.
4. «La nomenclatura utilitzada per Parcs Canada difereix de la de Chenhall en diversos aspectes. Hi trobem, evidentment, les mateixes categories, però representa la col·lecció nacional de Parcs Canada. És per això que diversos elements del tesaurus [com la vestimenta] hi són més elaborats que en la de Chenhall» (Bergeron, 1996, p. 23).
5. Resum elaborat a partir de les converses amb Gynette Tremblay, etnolingüista en el projecte de creació d'un banc lexicogràfic il·lustrat per a l'RCIP (*Dictionnaire descriptif et visuel d'objets de Parcs Canada*).
6. Resum elaborat a partir de les converses amb Madeleine Lafaille, analista d'informació sobre el patrimoni de l'RCIP.